

ποῖον εἶναι ἤδη ὠρισμένον καὶ ἀπὸ τὸν φυσικὸν νόμον.

Ἐκκλησιαστικοὶ Νόμοι λέγονται ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐμποροῦν καὶ γένωσιν ἀπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν, δηλαδὴ ἀπὸ Σύνοδον γενικὴν ἐθνικὴν, ἐπαρχιαστικὴν, ἢ ἀπὸ ἄνθρωπον τινὰ ἔχοντα ἐκκλησιαστικὴν νομοθετικὴν δύναμιν.

Πολιτικός Νόμος λέγεται τέλος πάντων, ὁ διοριζόμενος ἀπὸ ἀνθρώπους ἔχοντας πολιτικὴν δύναμιν, ἡγουν ἀπὸ αὐτοκράτορα, ἡγεμόνα, κ. τ. λ'. Εἶναι δὲ ὁ πολιτικός νόμος ἔγγραφος προσαγὴ γινομένη με κοινήν συμφωνίαν περὶ τῶν πρακτέων καὶ μὴ πρακτέων (1). Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι κινοῦνται εἰς τὸ πράττειν ἀπὸ ἡδονῆν καὶ λύπην ἐκεῖνα δὲ πρὸς τὰ ὅποια κινοῦνται, δὲν εἶναι πάντοτε σύμφωνα με τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ με τὴν κοινήν ὠφέλειαν, ἐντεῦθεν οἱ πολιτικοὶ νόμοι εἶναι

(1) Καὶ γὰρ ὁ νόμος ἐστίν, ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν, λόγος ὠρισμένος κατ' ὁμολογίαν κοινήν πόλεως, μινύων πῶς δεῖ πράττειν ἕκαστα. (Ἀριστοτέλ. Ῥητορικ. πρὸς Ἀλέξανδρ. Κεφ. α.)

και ἀναγκαῖοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὰ συ-
ζῶσι καλῶς καὶ ἀσφαλῶς. Ἐντεῦθεν ἀκόμη
συμπεραίνεται ὅτι οἱ Νομοθέται πρέπει βέ-
βαια νὰ προτρέπωσιν εἰς τὴν ἀρετὴν τοὺς θέ-
λοντας νὰ ὑπακούωσι, νὰ ἐπιβάλλωσιν ὅμοις
κολάσεις καὶ τιμωρίας εἰς τοὺς ἀπειθεῖς, καὶ
αἱ τιμωρίαι αὗται, διὰ τὰ ἔχωσι δύναμιν πρὸς
διόρθωσιν, πρέπει νὰ ἦναι ἐναντία μὲ τὰς ἀ-
γαπωμένας ἡδονάς (1).

Οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ Νόμοι συγκροτοῦν τὸ
Κανονικὸν Δικαίωμα, τὸ ὁποῖον συνίσταται ἀ-
πὸ τὰς ἐντολάς καὶ τὰ προστάγματα τῶν Ἱε-
ρῶν Γραφῶν, τῶν Ἀγίων Συνόδων, καὶ ἀπὸ
τὰ διατάγματα καὶ τὰς συνηθείας τὰς παρα-
δεδομένας ἢ ἐπικυρωμένας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαι
καὶ

(1) Νῦν δὲ φαίνονται προτρέψαι μὲν καὶ πάρορι-
μῆσαι τῶν νέων τοὺς ἐλευθέρους ἰσχύειν, ἡθὸς τε εὐγε-
γῆς καὶ ὡς ἀληθῶς φιλόκαλον ποιῆσαι ἂν κατακώχιμον
ἐκ τῆς ἀρετῆς. Τοὺς δὲ πολλοὺς ἀδυνατεῖν πρὸς καλο-
καγαθίαν προτρέψασθαι· οὐ γὰρ πεφύκασιν αἰδοῖ πει-
σαρχεῖν, ἀλλὰ φόβῳ· οὐδ' ἀπέχεσθαι τῶν φαύλων διὰ
τὸ αἰσχρὸν, ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας. (Ἀριστοτέλ. Ἠ-
θικ. Βιβλ. ι. Κεφ. ι.)

καὶ ἀπὸ τὴν Παράδοσιν. Οὕτω λοιπὸν τὸ Κανονικὸν Δικαίωμα περιέχει νόμους πίστεως, καὶ κανόνας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Τὸ δὲ Πολιτικὸν Δικαίωμα συντίθεται ἀπὸ νόμους πολιτικούς, καὶ εἶναι ἴδιον εἰς ἕκαστον λαὸν ἢ πόλιν. Περὶ τῶν δικαιωμάτων τούτων, τοῦ πολιτικοῦ λέγω καὶ ἐκκλησιαστικοῦ δὲν εἶναι τῆς παρουσίας πραγματείας νὰ ὁμιλήσωμεν· μόνον ὅταν ἢ ὑπόθεσις τὸ καλῆ, θέλομεν ἀναφέρειν καὶ ταῦτα ὡς συγγενῆ μὲ τὴν Ἠθικὴν.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ φυσικοῦ νόμου, καὶ ἀπὸ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν τῶν ἠθικῶν πράξεων, γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ φυσικὸς νόμος εἶναι αἰώνιος, ἀμετάβλητος, καὶ ὁ αὐτὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι μεταχειρίζονται τὸ λογικόν. Δὲν εἶναι ὅμως τῆς αὐτῆς δυνάμεως ὅλα τὰ ἀξιώματα τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἀλλὰ τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι κοινὰ καὶ παγκόσμια, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζουν ὅλα τὰ ἄλλα. Τοιοῦτον εἶναι, παραδείγματος χάριν, τὸ, Πρέπει νὰ πράττωμεν ὅ,τι ὑπαγορεύει ἡ ὀρθὴ κρίσις τοῦ Λογικοῦ: ὅθεν τὰ, „Μὴ κάμνης εἰς ἄλλον ὅ,τι δὲν θέλεις νὰ σὲ κάμη“.

„Ἡ παρακαταθήκη πρέπει νὰ ἐπιστρέφεται

ἢ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ παρακαταθέντος “ .
 ἢ Οἱ γονεῖς πρέπει νὰ τιμῶνται ἀπὸ τὰ τέκνα
 ἢ τῶν “ . κ. τ. λ. “ Ὅλα ταῦτα συνάγονται ἀρέ-
 σως ἀπὸ τὸ προειρημένον ἀξίωμα τοῦ φυσικοῦ
 νόμου, ὅτι πρέπει νὰ πράττωμεν, ὡς ὁ ὀρθὸς
 λόγος ὑπαγορεύει. Κανεῖς βέβαια δὲν ἀμφι-
 βάλλει περὶ τῶν ἀξιωμάτων τούτων, ἀν καὶ
 εἰς τὴν πράξιν δὲν τὰ φυλάττωσι πολλοὶ, κα-
 κῶς μεταχειριζόμενοι τὸ λογικόν. Τέλος πάν-
 των, ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀξιώματα τοῦ φυσικοῦ
 νόμου συνάγονται ἄλλα πλέον μακρόθεν, ὡς
 συνέπειαι καὶ συμπεράσματα, ὅποῖον εἶναι,
 παραδείγματος χάριν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ δανεί-
 ζωμεν μὲ ἀπαίτησιν ὑπερβολικοῦ τόκου. Τοῦ-
 το μακρόθεν συμπεραίνεται ἀπὸ τὸ γενικὸν ἀ-
 ξίωμα, ὅτι κανεῖς δὲν πρέπει νὰ κλέπτῃ· εἶ-
 δος βέβαια κλοπῆς εἶναι ὁ ὑπερβολικὸς τόκος.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν συμπεραίνεται,
 ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ φυσικοῦ νόμου εἶναι εἰς ὅ-
 λους τοὺς ἀνθρώπους ἢ αὐτὴ καὶ ἀνεξάλει-
 πτος. Ἀπὸ τὴν γνῶσιν ταύτην συμπεραίνεται
 ὁμοίως, ὅτι πᾶς νόμος ἔχει τὸν λόγον αὐτοῦ
 συνδεδεμένον, τοῦλάχιστον μακρόθεν, μὲ τὸν
 φυσικὸν νόμον. Δὲν εἶναι ὅμως περιττὸν νὰ

θεω-

θεωρήσωμεν ταῦτα ὀλίγον πλατύτερον, καὶ
 νὰ συμπεράνωμεν ἐντεῦθεν τὰ εἰς Θεὸν χρέη
 τοῦ ἀνθρώπου, κ. τ. λ.

Λέγομεν λοιπὸν ὅτι ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὄρισ-
 μὸν τοῦ φυσικοῦ νόμου γίνεται φανερόν, ὅτι
 εἶναι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώ-
 πους. Ἐπειδὴ βέβαια ὁ φυσικὸς νόμος ἔχει
 τὸν λόγον τοῦ εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, καὶ
 εἰς τὴν λογικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι
 λοιπὸν ἀμετάβλητος, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ
 Θεοῦ, καὶ ἀκολούθως, εἷς καὶ ὁ αὐτὸς παν-
 ταχοῦ καὶ πάντοτε. Ἄν θεωρήσωμεν τὰ πρῶ-
 τα ἀξιώματα τοῦ φυσικοῦ νόμου, δὲν εἶναι ὀ-
 λιγώτερον φανερόν ὅτι καὶ τούτων ἡ γένεσις εἶ-
 ναι ἡ αὐτὴ καὶ ἀνεξάλειπτος εἰς ὅλους τοὺς
 ἀνθρώπους, διότι τὰ ἀξιώματα ταῦτα πηγάζ-
 ζουν ἀμέσως ἐκ τοῦ φυσικοῦ νόμου. Τίς ἐμ-
 πορεῖ ν' ἀρνηθῇ ὅτι εἶναι πλάσμα Θεοῦ; ὅτι
 ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ ἔλαβε ζωὴν, логи-
 κὸν, καὶ τὰλλα φυσικὰ λεγόμενα χαρίσματα;
 Ὁ Θεὸς βέβαια εἶναι ὁ ὑπέρτατος πάντων Κύ-
 ριος. Εὐθύς λοιπὸν συμπεραίνονται ἐκ τῆς ἀ-
 ληθείας ταύτης ὅλα τὰ εἰς Θεὸν χρέη, ἡγοῦν
 ὅτι πρέπει ὑπὲρ πάντα νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν,
 νὰ

καὶ μὴν ἀμαρτάνωμεν εἰς δικαιοτάτον καὶ ἀγαθότατον Κύριον; κ. τ. λ΄.

Αὐταὶ ὁμοίως αἱ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς, τὰς ὁποίας ἀπὸ τῆν μαρτυρίαν τῆς συνειδήσεως ὁμολογεῖ ἕκαστος ὅτι ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Θεὸν, συστήνουσιν τὴν ἀρετὴν, ἣτις λέγεται Εὐσέβεια. Ταύτην δὲ τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν ἐμποροῦμεν νὰ φανερόνωμεν κατὰ δύο τρόπους, μὲ ἐσωτερικὴν λατρείαν, ἣγουν μὲ τὴν ἠθικὴν ἀγαθότητα τῶν πράξεών μας, καὶ μὲ λατρείαν ἐξωτερικὴν, εἴτε μερικὴν, εἴτε δημόσιον· διότι χρεωσοῦμεν νὰ μεγαλύνομεν καὶ νὰ ἐξυμνοῦμεν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα δὲ τὰ εἰς Θεὸν διάφορα χρέη συστήνουσιν τὴν Φυσικὴν λεγομένην Θρησκείαν. Φυσικὰ βέβαια ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ὑπαρξίν ἑνὸς Θεοῦ δημιουργοῦ καὶ ἀνεξαρτήτου κυρίου πάντων. Ἀπὸ τὸ φυσικὸν τοῦτο αἰσθημα κινούμενοι οἱ ἄνθρωποι, προστρέχουσι εἰς τὸν ὑπέρτατον τοῦτον Κύριον, ἐπικαλούμενοι αὐτὸν ἐν καιρῷ δυστυχίας, καὶ σπεύδοντες μὲ ὑπόκλισιν, μὲ δέσεις, καὶ μὲ προσφοράς, νὰ ἐλκύνωσι τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν θείαν του ὑπεράσπισιν. Ἐντεῦθεν ἡ φυσικὴ αὕτη Θρησκεία φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἀκόμη

μη καὶ πρὸ τῆς συστάσεως τῶν πολιτειῶν. Φαίνεται μάλιστα, ὅτι ἦτον εἰς τὰς ἀρχὰς ἀπλουστέρα καὶ καθαρωτέρα ὑστερον δὲ ἡ διαφορὰ τῆς καρδίας, τὰ πάθη, καὶ ἡ πολυειδὴς ἀμάθεια, τὴν ἔφθειραν περισσότερο. Ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι συνῆλθον διὰ τὰ συζῶσι, τότε καὶ ἠθικῶς ἐγνώρισαν τὴν ἀνάγκην τῆς εἰς Θεὸν λατρείας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐδιώρισαν τελετάς, ναοὺς, ἱερεῖς, καὶ πανηγύρεις.

Ὅμοίως ἀποδείχνονται ἀναντίρρητα καὶ τὰ εἰς ἑαυτοὺς χρέη μας. Ἐξ αὐτοῦ βέβαια τοῦ φυσικοῦ ἀξιώματος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπὸ τὸν Θεόν, συμπεραίνεται ὅτι θέλει τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου. Εὐκόλως συνάγεται τοῦτο καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Ἐκαστος ἀγαπᾷ τὸν ἑαυτόν του ἕκ ταύτης τῆς ἀγάπης τοῦ ἑαυτοῦ μας πηγάζει ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐδαιμονίας μας, καὶ ἡ σπουδὴ τῆς τελειοποιήσεώς μας. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὴν λογικὴν μας φύσιν συνάγεται τὸ χρέος τοῦτο, ἡγοῦν τὰ ἐπιμελέμεθα τὴν τελειοποίησίν μας, καὶ γυμνάζωμεν τὸ λογικόν μας, καὶ τὰ μανθάνωμεν καὶ διακρίνωμεν τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τὸ

ψευ-

ψευδές, τὸ δίκαιον ἀπὸ τὸ ἄδικον, καὶ τὸ ὠφέλιμον ἀπὸ τὸ βλαπτικόν. Αὕτη εἶναι ἡ τελειοποίησις τοῦ πνεύματός μας, ἣτις λέγεται Ἐπιστήμη. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη τελειοποίησις, ἀλλὰ πρέπει κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης νὰ κανονίζωμεν τὰς πράξεις μας, καὶ νὰ χαλιनोंωμεν τὰς ἀτάκτους ὁρμὰς τῶν ὀρέξεων, τὸ ὁποῖον εἶναι, ὡς εἴπαμεν, Ἄρετή. Ἀπὸ τὴν γενικὴν ταύτην θεωρίαν τῆς θείας ὑπάρξεως, καὶ τῆς λογικῆς ἡμῶν φύσεως πηγάζουν καὶ ἄλλα χρέη, ἀποβλέποντα τὴν κατάστασίν μας* περὶ τούτων ὅμως θέλομεν ὁμιλήσειν εἰς τὴν μερικὴν Ἠθικὴν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συλλογίζόμενοι, συμπεραίνομεν καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους χρέη μας. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἦτο μόνος, τότε ἤθελεν ἔχειν τὰ αὐτὰ προειρημένω χρέη εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς Θεόν*. ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἐπλάσθησαν διὰ νὰ συζῶσιν, ἐντεῦθεν γενῶνται ἀμοιβαῖα χρέη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων* διότι ὁ Θεός, ὅστις ἔταξε τὰ πάντα μὲ σκοπὸν ἐντελέστατον κατὰ τοὺς νόμους τῆς σφραγίστης προνοίας του, θέλει ὄχι μόνον νὰ
κα-

καταγινώμεθα εἰς τὴν ἰδικήν μας τελειοποίη-
 σιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιμελούμεθα τὴν τελειο-
 ποίησιν τῶν ἄλλων, καὶ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν
 ὡς ἑαυτούς. Ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον, ἡγουν
 παντὸς ἀνθρώπου, δὲν ἔχει τὸν λόγον της μό-
 νον εἰς τὴν θεῖαν ὑπαρξιν; ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν
 φύσιν τοῦ ἀνθρώπου· διότι ἡ φύσις καὶ ὁ ὄρ-
 γανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τοιοῦτος, ὥστε
 διὰ νὰ ζῆ καλῶς, ἔχει χρεῖαν τῆς βοήθειας
 τῶν ἄλλων. Τί ἤθελε γένῃν τὸ βρέφος, ἀν-
 δὲν παρευρίσκετο χεῖρ εὐεργετικὴ, ἕτοιμος πάν-
 τότε εἰς βοήθειάν του; Ἐὰν ὁμοίως παρατηρή-
 σωμεν τὴν σειρὰν καὶ πρόοδον τῆς ζωῆς του,
 τὸ βρέφος, ἀφοῦ ἀναπτυχθῶσιν αἱ δυνάμεις
 του, ἤθελε ζῆν ὄχι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ θε-
 ριώδη ζωὴν, ἀν σπουδαία ἀνατροφή καὶ ὀρθὴ
 διδασκαλία δὲν ἐπεμελεῖτο τὰς λογικὰς του δυ-
 νάμεις. Τέλος πάντων, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ
 γῆρας, ἀδύνατος καὶ σχεδὸν ὅμοιος μὲ τὰ βρέ-
 φη, ἐπικαλεῖται πάντοτε χεῖρα βοήθειας. Ἄν
 λοιπὸν ὁ Θεὸς ἐνέπνευσεν εἰς τὰς καρδίας μας
 τὴν εἰς ἑαυτούς ἀγάπην, ἡ αὐτὴ ὁμῶς προνοη-
 τικὴ του χεῖρ μᾶς ἐνεχάραξε τὴν αὐτὴν ἀγα-
 θεοποιὰν κλίσιν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἡ ἀν-
 θρω-

Ἐρωπίνη βέβαια κοινωνία δὲν ἐμπορεῖ καὶ μεί-
νη, ἂν δὲν ἦναι συνδεδεμένη μὲ δεσμούς ἀμοι-
βαίας ἀγάπης καὶ βοηθείας. Ἐκ τῆς ὑπάρ-
ξεως λοιπὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς λογικῆς φύ-
σεως τοῦ ἀνθρώπου συμπεραίνονται ἀναντίρ-
ρητα καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους χρέη μας.

Τὰς ἀμοιβαίας τῶν ἀνθρώπων χρείας καὶ
βοηθείας προσφυέστατα εἰς τὴν ὑπόθεσίν μας
περιγράφει ὁ φιλόσοφος Σένεκας. „ Διὰ τί ἄλ-
λο, λέγει, ζῶμεν ἀσφαλῶς, παρὰ διότι βοη-
θούμεθα συναλλήλως; Τέτο κρατεῖ τὴν ζωὴν
μας ἀσφαλεστέραν· τοῦτο μᾶς διαφυλάττει
ἀκινδυνότερους εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχ-
θρῶν. Ἄν μᾶς χωρίσης, τί μένομεν; θυ-
σία τῶν ἀγρίων θηρίων· διότι τὰ ἄλλα ζῶα
περιπλανώμενα, ἔχουν ἀρκετὰς δυνάμεις πρὸς
φύλαξίν ταιν. Ζοῦν καθ' ἑαυτὰ, εἶναι ὅμως
ἄχυρα μὲ φυσικὰ ὄπλα· ὁ δὲ ἄνθρω-
πος εἶναι ἀδυναμίαν περιζωσμένος· δὲν ἔχει
διασπαρακτικὰς ὄνυχας· δὲν ἔχει ὀδόντας φο-
βερούς κατὰ τῶν ἄλλων· ἢ κοινωνικὴ ζωὴ
τὸν ὀχυρόνει, γυμνὸν καὶ ἀδύνατον ὄντα· κα-
θ' ἑαυτὸν εἶναι ἀσθενέστατος, διὰ τοῦ λογι-
κοῦ ὅμως καὶ τῆς πολιτικῆς συγκοινωνίας

„ γί-

„ γίνεται ἰσχυρότατος. “ Αν ἀφαιρέσης τὴν συγ-
 „ κοινωνίαν, ἔκοψες τὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρώ-
 „ πίνου Γένους, ἣτις συνέχει καὶ συντηρεῖ τὴν
 „ ζωὴν “. Οὕτω καὶ ὁ Κικέρων λέγει “ „ ἐ-
 „ πειδὴ δὲν ἐγεννήθημεν διὰ μόνον τὸν ἑαυ-
 „ τὸν μας, καθότι μέρος ἡμῶν ἀπαιτεῖ ἡ
 „ πατρίς, καὶ μέρος οἱ συγγενεῖς καὶ φί-
 „ λοι, πρέπει λοιπὸν ἀκολουθοῦντες ὁδηγὸν
 „ τὴν φύσιν, νὰ συνεισφέρωμεν ὑπὲρ τοῦ κοι-
 „ νοῦ συμφέροντος, καὶ νὰ κρατῶμεν συνδε-
 „ δεμένην τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν με ἀμοι-
 „ βάτας βοηθείας, με δόσιν, με λῆψιν, με
 „ τέχνας, με ἔργα, με λόγους, με ὅ,τι ἕκασ-
 „ τος δύναται “. (1)

Ἰδαμεν λοιπὸν ὅτι εἶναι εἰς ὅλους ἡ αὐ-
 τὴ καὶ ἀνεξάλειπτος γνῶσις τῶν ἀξιομάτων,
 τὰ ὅποια ἔχουν τὸν λόγον τῶν εἰς τὴν ὕπαρ-
 ξιν

(1) “ Ὅτι μὲν οὖν ἡ πόλις φύσει πρότερον ἢ ἕ-
 καστος, δῆλον· εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκης ἕκαστος χωρι-
 σθεὶς, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ἔξει πρὸς τὸ ὅλον·
 ὁ γὰρ μὴ δυνάμενος κοινωνεῖν, ἢ μηδὲν δεόμενος δι’ αὐ-
 τάρκειαν, ἂδὲν μέρος πόλεως· ὥστε ἢ θηρίον, ἢ Θεός.
 (Ἀριστοτέλ. Πολιτικ. Βιβλ. ι'. Κεφ. β'.)

ξιν τοῦ Θεοῦ, καὶ πηγάζοντα ἐκ τοῦ σύνεργ-
 χης ἀπὸ τὴν λογικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶ-
 ναι εἰς ὅλους φανερά, καὶ ὁμολογούμενα ἀπὸ
 τὴν ἐσωτερικὴν μαρτυρίαν τῆς συνειδήσεως.

Περὶ δὲ τῶν ἀξιωματῶν, τὰ ὅποια πόρ-
 ῶθεν πηγάζουν ἀπὸ τὰ πρῶτα, εἶναι φα-
 ἰερὸν ὅτι δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν μὲ ἐκεῖνα ἑ-
 ἀργειαν· διότι, ἂν καὶ ὁ φυσικὸς νόμος εἶναι
 πασίδηλος διὰ τοῦ λογικοῦ φωτός, ὅσον ὅμως
 πλειότερον ἀπομακρύνονται ἀπ' αὐτὸν τὰ ἠθικὰ
 ἀξιώματα, τόσον γίνεται χρεῖα σειρᾶς προτά-
 σεων καὶ συμπλοκῆς λόγων, διὰ νὰ σαφη-
 νισθῶσιν. Ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ δυσκολία
 τῆς ἀποδείξεως τῶν ὑστέρων τούτων ἀξιωμα-
 τῶν, μάλιστα διὰ τοὺς ὅσοι δὲν ἔχουν τὸ λο-
 γικὸν γυμνασμένον μὲ σπουδὴν καὶ πείραν.
 Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι οἱ ἀδύνατοι κατὰ
 τὸν νοῦν, ὅποια τὰ βρέφη, στεροῦνται καὶ αὐ-
 τῆς τῆς γνώσεως τῶν φυσικῶν νόμων, καὶ δὲν
 τὴν ἀποκτοῦν, παρὰ ἀφοῦ ἀρχίσωσι νὰ ἀνα-
 πτύσσωνται αἱ λογικαὶ δυνάμεις τῶν. Τὸ πά-
 λαι ἐπιστεύοντο ὡς ἀξιώματα τοῦ φυσικοῦ νό-
 μου πολλὰ παντάπασιν ἐναντία μὲ τὸν φυσι-
 κὸν νόμον, καὶ ἐκ τούτων τινὰ παρεισχώρησαν
 εἰς